

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Název projektu:

**Internacionalizace, spolupráce, inovace, reflexe a evaluace v
přípravě budoucích učitelů**

Registrační číslo:

CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_068/0015764

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons 4.0 ve variantě BY-SA

Šikana

Kateřina Kubíková

- Šikana (z franc. „chicane“ = zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování) je úmyslné a opakované ubližování jedinci silnějším jedincem (skupinou) prostřednictvím agrese či manipulace.

Šikana – porucha vztahů

Šikanování není pouze záležitostí agresora a oběti. Neděje se vzduchoprázdnu, ale v kontextu vztahů nějaké konkrétní skupiny. V tomto smyslu je šikanování vždy těžkou poruchou vztahů skupinového organismu, který podlehl infekci.

Stádia šikany

1. Ostrakizace:

- nevhodné narážky na adresu dítěte z úst učitele, vytýkání slabin a neschopnosti,
- „obětní beránci“ a „černé ovce“,
- odstrkování, vyčlenění, povyšování se, legrácky na účet dotyčného, absence komunikace, zlomyslné přezdívky.

Stádia šikany

2. fáze

Psychický nátlak přerůstá ve fyzickou agresi,

- přitvrzuje se manipulace s obětí,
- agresor vstřebává zážitek toho, jak chutná moc,
- neexistují-li kamarádské vztahy či záporný vztah k násilí ---> prolomení posledních morálních zábran, rozjezd šikany .

Stádia šikany

3. fáze

Prakticky rozhodující.

- Existuje stále možnost vzniku silné pozitivní skupiny, která by oslabila vliv „úderného jádra“.
- Pokud nezasáhne, tažení tyranů přechází do další fáze.
- K agresorům se přidají další jednotlivci.

Stádia šikany

4. fáze

Šikana v plném rozsahu.

- Působení agresorů je natolik silné, že jejich normy přejímá celá skupina.
- Klást odpor v této fázi se již nedá.
- Vliv pedagogů na chování takové skupiny je minimální.

Stádia šikany

5. fáze

Agresoři chápáni a uznávání jako „vůdci“, „kingové“, „nadmocní“, „otrokáři“.

- Oběti vnímány jako „podmocní“, „poddaní“, „nevolníci“, „otroci“.
- Oběť je tvrdě fyzicky napadána, může být až ohrožena na životě.
- Oběť utíká do nemoci, má mnoho absencí, vyhýbá se škole (deprese, zhroucení, pokus o sebevraždu).
- Na základní škole a ani v mateřské škole se zpravidla nestačí vytvořit.

Kyberšikana – fenomén moderních technologií

1. Druh šikany, k jejímuž páchání jsou využívány informační a komunikační technologie.
2. Jedná se o šikanu psychickou.
3. Ohromná anonymita, obrovské publikum = zvyšuje se utrpení a trauma oběti
4. Oběť se dotyčný může stát vždy, když je připojen k internetu.

Formy kyberšikany:

1. Výhrůžné a obtěžující telefonáty,
2. rozesílání emailů,
3. vyhrožování a obtěžování na sociálních sítích,
4. zesměšňující webové stránky,
5. úpravy profilů jedince na různých portálech.

Typy kyberútoků:

- provokování,
- obtěžování,
- očerňování, pošpinění,
- vydávání se za oběť,
- pronásledování (cyberstalking).

Osobnost pedagoga jako prevence šikany

1. Rozumí sám sobě, zná své možnosti.
2. Dokáže spolehlivě nastolit vnější kázeň.
3. Efektivně řeší konflikty, je vnímavý ke změnám v klimatu třídy.
4. Využívá tzv. hierarchicko-autoritativní způsobem řízení vztahů.
5. Nevzdává se tzv. formální authority.

Případy varovných signálů

Sledujeme i v MŠ:

Dítě se zdržuje s učitelem, vždy chodí všude jako poslední.

Dítě je osamocené, nebaví se, nemá kamaráda.

Oběť působí nešťastně a ustrašeně.

Šikanovaný má nadměrnou absenci.

Náhlé zhoršení prospěchu, nesoustředěnost při vyučování.

Třída se směje při neúspěchu oběti, častuje ho zahanbující přezdívkou.

Třída se stahuje kolem agresora (agresor je uprostřed hloučku), oběť je zcela osamocena.

Mýty o šikaně

- Šikany se dopouštějí hlavně chlapci.
- Šikanují jen hloupí surovci .
- Kdo je týrán, může si za to sám .
- Přísná kázeň to vyřeší.
- Dobrý učitel intuitivně zasáhne správně.

Mýty o šikaně dívek

- Zbraně dívek mají převážně psychickou podobu.
- Šikana se děje v kamarádkém převleku.
- Častější a intenzivní závislost mezi ničitelkou a obětí

Často se zamění pokročilá dívčí šikana za počáteční a první tři stadia šikanování za škádlení. Následkem je použití nesprávných metod.

Motivy šikany

- Upoutání pozornosti.
- „Mengeleho“ motiv – experimentování.
- Touha po moci.
- Touha po senzaci.
- „Zabíjení“ nudy.
- Forma kompenzace frustrace.
- Tlak kolektivu k mužnosti.

Účastníci šikany

- Role oběti.
  - Role agresora.
  - Role přihlížejícího – „mlčící většina“.
-
- Šikanování není nikdy pouhou záležitostí jednotlivce nebo jen agresora a oběti!
  - Může přerůst ve formu skupinové agrese.

Charakteristika agresora

- Častěji starší, fyzicky vyspělejší jedinci.
- Vlastní zakomplexovanost, nedostatek sebevědomí a nejistota (kompenzace frustrací).
- Mnohdy z prostředí, kde je agrese prostředkem jednání.
- Sobeckost a egocentričnost.
- Jednání bez svědomí, necitlivost.
- Oběť šikany v jiném kolektivu – msta.

Typy agresorů

- 1. typ - hrubý, impulsivní, se silným energetickým přetlakem, narušeným vztahem k autoritě, šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně.
- 2. typ - slušný, kultivovaný, narcistický, mučení je cílené a rafinované, sadistické tendence i v sexuálním smyslu; špatně identifikovatelný – nabádá k šikaně druhé, sám přímo nešikanuje.
- 3. typ - „srandista“, optimistický, výmluvný, šikanuje pro pobavení sebe i ostatních, snaha vypíchnout "humorné" nedostatky druhých.

Charakteristika oběti

- Handicapovaní (tělesně, mentálně).
- Sociálně či fyzicky slabší .
- Děti jiné rasy, jiného národa, vyznání .
- Úzkostní, plaší, bojácní.
- Nonkonformní žáci.
- Nový člen skupiny.

Proč dítě o šikaně nemluví?

- Myslí si, že dokáže situaci zvládnout samo.
  - Doufá, že šikanování ustane.
  - Možná se obává role „žalobníčka“.
  - Bojí se, že by mu nikdo neuvěřil.
  - Strachují se z následné pomsty agresorů.
- * Šikanované dítě se často snaží bránit agresorovi tím, že se mu vlichocuje a snaží se s ním skamarádit. Touto reakcí však agresora více provokuje a bohužel i uklidní učitele (pedagog nabude dojmu, že se aktéři usmířili), a tím se otevře cesta k dalšímu a mnohdy tvrdšímu rozvoji negativního chování.

Strategie vyšetřování

1. Rozhovor s informátory a oběťmi
2. Nalezení vhodných svědků
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky
4. Zajištění ochrany obětem
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

Zásah proti šikaně

1. Zachovat klid.
2. Dát najevo nesouhlas (odsoudit čin x ne pachatele).
3. Snažit se uchránit oběť x pozor na hyperprotektivní přístup(přehnaný soucit).
4. Individuální jednání s agresory (oznámení prohřešku rodičům, řešení způsobu potrestání).

Pozor na chyby

Pasivita o odkládání řešení problémů vede k prudké akceleraci nežádoucího chování ve třídě.

Často se učitelé i rodiče rozhodnou přeřadit oběť do jiné třídy či školy a agresor zůstane v kolektivu.

Takto vyřešit šikanu je velmi nešťastné. Proč?

- Agresora naučíme, že se šikana vyplácí.
- Oběť naučíme, že nespravedlnost řešíme únikem. Změnou kolektivu ji vlastně potrestáme. Bude očekávat, že se šikana bude opakovat, či začne sám šikanovat (forma msty).
- Klima třídy zůstane nezměněno, nežádoucí chování se může kdykoli opakovat .

Specifika šikany v mateřské školce

- Empirické poznatky z poradenské praxe potvrzují ve školce výskyt nejenom prvků šikany, ale i **počátečních stadií šikanování**. Znamená to, že se zde vyskytuje skutečná šikana, která **má svůj kolorit**.
- Má **stejně kořeny jako v ZŠ**
- Rozdíly vidíme jen na vnější úrovni – **způsob**.
- Jde o **jinou mozaiku agrese**, nižší intenzitu brutality, oslabenou účinnost manipulace.
- Šikany ve školce jsou více náladové, méně propracované - děti jsou hodně vázány na paní učitelku – možnost **rychlého** a efektivního **zásahu**.
- Přesto se projevuje skupinová dynamika podle svých zákonitostí a sledujeme **rozvoj šikany až do třetího stupně**.

Specifika šikany v mateřské školce

Prvky šikanování spočívají v porušování a omezování práv druhého, což může vyústit až v **bolestivý dopad**.

Agresor je v porovnání s obětí silnější a může z agresivního jednání **pociťovat radost**.

U prvků šikanování v MŠ však chybí dlouhodobost a systematičnost. Problémy s rozlišením, zda **jde o škádlení nebo šikanu**.

Normy šikany nejsou přijaty všemi dětmi.

Jak rozeznat škádlení a šikanu?

V praxi se osvědčila následující škála pro hodnocení interakcí mezi dětmi chování:

1. laskavé škádlení,
2. divoké škádlení,
3. neobratné nepříjemné škádlení,
4. agresivní bolestivé škádlení,
5. prvky šikanování,
6. první stadium šikanování, tzv. ostrakismus
7. vyšší stadia šikanování.

Příklady šikany ve školce

- „*Nedělej mi to, já si takhle hrát nechci.*“ – Když učitelka zaslechne podobné věty, měla by zpozornět. Pokud dítě pokračuje ve „škádlení“, přestože se to druhému nelíbí, je to minimálně signál, že nerespektuje jeho přání. Mnohdy nejen takové chování opakuje, ale ještě „přitvrdí“.
- „*Mimino, mimino,*“ pokřikují děti na Pavlítku. Je z toho tak nešťastná, že v noci křičí to ponižující oslovení ze spaní.
- Předškoláci Marek a Pavel si při odpoledním odpočinku vezmou mezi sebe Ondru. „*Podívej se na mě,*“ ozve z Ondrovy levé strany. Otočí hlavu a vzápětí slyší zprava: „*Na mě se podívej.*“ Jakmile se obrátí, volá na něj Marek, hned zas Pavel, zleva, zprava, zleva, zprava, pořád dokola. Ondřej neví, co má dělat, druzí dva se výborně baví.

Příklady šikany ve školce

- Jen si Vláďa vybere hračku, už je u něj Petr a bere mu ji. Učitelce se to zdá jako banální, opakující se tahanice a posílá oba kluky do kouta. Nevšimne si, že vše probíhá podle jednotného scénáře a ten, od něhož se chce, aby ustupoval, je vždycky Vláďa.
- Jakmile měly děti chvíli volné hry, hrálo se na strážníky. Čtyři pět „strážců zákona“ chytilo „zloděje“, bilo ho, naráželo na zeď, kopalo. Učitelka zprvu zasahovala proti hře jako takové, až později jí došlo, že oběť se nemění.

Prevence šikany

- Ideová/ etická výchova (úcta k bližnímu, solidarita, čest, soucit).
- Vypracování „charty třídy“ – vymezení zásad, aby byly všem na očích.
- Uplatňování kooperativního učení.
- Ochrana před vlivem mediálního násilí a pornografie.
- Interaktivní a zážitkové pobyty mimo budovu školy i školky.

Literatura:

- KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.